

S PROFESOREM BAŠEM O HISTORICKÝCH MĚSTECH

Profesor Ing. arch. Miroslav Baše se po celý svůj život věnoval problematice územního plánování historických měst. Jako dlouholetý vedoucí pražského pracoviště SÚRMO je mimo jiné autorem metodiky zpracování územně plánovací dokumentace historických jader památkových měst. V současné době se věnuje na fakultě architektury ČVÚT Praha problematice venkovské architektury a venkovského urbanismu. Zajímal nás proto jeho názor na současnou situaci památkově chráněných měst, na jejich způsob plánování, ochrany a udržení jejich životaschopnosti. Jeho názory jsou někdy neortodoxní, ale o to zajímavější.

Pane architekt, co byste označil, dá-li se už dnes bilancovat, za svůj životní zájem?

Téměř třicet let jsem byl v různých funkcích v pražském Státním ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů (SÚRPMO). Zpočátku jsem se zabýval rekonstrukcí jednotlivých objektů, ale stále více jsem inklinoval k urbanismu památkových měst, zejména k problematice městských center. Také moje zahraniční stáž v USA (1969–70) nebo práce pro UNDP v Pákistánu (1973) a na Srí Lance (1976) či práce prostřednictvím SÚRPMO v Kuvajtu (1985–8), byly zaměřeny na urbanistickou a územně plánovací tematiku.

Zde musím vzpomenout na spolupráci s brněnským pracovištěm VÚVA, zejmém-

na s architektem Karlem Strejcem, který se jako jeden z mála systematicky věnoval problematice městských center. V poslední době, v souvislosti s mým nástupem na Fakultu architektury ČVUT, se můj zájem stále více zaměřuje na problematiku venkovské zástavby a venkovského urbanismu, jejichž stav považuji v naší zemi za alarmující. Zájem o „památkový“ urbanismus mě ale neopustil; působím stále v poradních sborech Odboru památkové péče na pražském magistrátu a na pražském pracovišti Národního památkového ústavu.

Dá se tedy říci, že klíčovým problémem, kterým se soustavně zabýváte, je vztah

historického jádra města a současného městského centra.

Ano. Za neplodnější dobu studia této problematiky považuji svou účast v malém výzkumném týmu SÚRPMO pod vedením akademického architekta Jiřího Vohrny. Vedení týmu jsem po jeho odchodu do důchodu převzal. Kromě publikace (Regenerace centrálních částí měst) jsem v té době vedl tým SÚRPMO při společné práci na územní prognóze Pražské památkové rezervace (PPR) – spolu s týmem ÚHA Praha. Jmenovanou problematiku považuji dodne za nedocenenou, zejména u nás, a v současné době také velmi komplikovanou. Domnívám se, že by si zasloužila být samostatnou disciplínou

v rámci památkového a urbanistického výzkumu.

Můžete v rámci svých bohatých zkušeností porovnat přístup k plánování historických jader v komunistickém období plánovaného hospodářství a dnes?

Pokusím se o to. Především je nutno upozornit, že období „komunismu, socialismu, plánovaného hospodářství“ – lhostejno, jak jej nazýváme – nebylo nikdy homogenní a bylo vždy rozporuplné. Po mém nástupu do SÚRPMO (v roce 1968) se ještě zpracovávaly takzvané asanační plány. Ty se vyznačovaly tím, že jejich součástí byl také, dá se říci, výtvarný urbanismus. Téměř vždy obsahovaly panoramata, zákresy do fotografických pohledů, kreslené perspektivy a podobně. Výtvarná složka tedy byla jejich významnou součástí.

Bylo to období, kdy se v podstatě konstitovala do té doby neexistující systematická metoda práce na historických jádrech. Paralelně s tím byly na našem území vyhlášovány první městské památkové rezervace. Dokonce byl vyhlášen plán obnovy historických jader, který měl být uskutečněn během deseti let – tato myšlenka ale ztroskotala na své nereálnosti. Prvním, a na dlouhou dobu zcela ojedinělým, komplexně rekonstruovaným městským historickým jádrem – zjevně pod tlakem ze zahraničí – byl Cheb. Postupem času se obnova historických jader dostávala do souvislosti s potřebou celkové obnovy měst, která byla v počátcích „socialistického budování“ zcela zanedbávána. Legislativně významným počinem bylo přijetí zákona č. 50/1976 o územním plánování a stavebním řádu, který konstitoval obnovu měst a jejich plánovitý rozvoj poměrně pokrokovým způsobem. Byl založen systém, umožňující koordinaci koncepčního územního plánování historických jader v souvislosti s územním plánováním celého města. Dá se říci, že to bylo „zlaté období“ metodicko-teoretického přístupu, který umožňoval tvorbu plánů historických jader, aniž byly vázány na realizaci. Nechci tento přístup zlehčovat, protože umožnil odhalení mnoha metodických problémů a jejich řešení. Kolektiv doc. PhDr. D. Líbala tehdy založil dnes již světoznámou metodu historických analýz a pasportů jednotlivých objektů. Tato metoda umožňovala zejména vlastní architektonickou práci na obnově jednotlivých objektů. O její kvalitě

svědčí například to, že ji tehdy převzaly pobaltské státy.

Neví se ale příliš o tom, že paralelně probíhaly také stavebně historické průzkumy historických jader, zaměřené spíše na urbanismus (zabýval se jimi zejména PhDr. Ing. Jan Muk). Byly jednodušší, ale umožňovaly řešit urbanistické celky v širších vztazích. Byla to doba, ve které památkáři vyhlášovali další rezervace. Utvářeli tehdy známé „žlutomodré“ plány památkově chráněných území měst: konstituovala se koncepce jejich památkové ochrany včetně ochranných pásem. Tehdejší obtížná politická situace, pro památky nicméně bez složitých tržních aspektů, umožňovala památkářům a urbanistům navrhnout i tzv. „dislokační“ studie, ve kterých mohli uvažovat o vhodném funkčním využití jednotlivých objektů, zejména parterů. V měřítku 1 : 500 bylo možné koncipovat dispozice jednotlivých domů. Za současné reality to zní jako pohádka nebo nesmysl, ale tehdy taková situace prostě byla.

SÚRPMO byl, na rozdíl od jiných socialistických projektových organizací, ve specifické situaci v tom, že se mohl zabývat nadčasovými problémy a trvalými hodnotami. Byli jsme zkrátka organizací poněkud atypickou, trochu v ústraní, a zabývající se osobitou, kultivovanou problematikou.

Ostatně odborná veřejnost tehdy váš ústav uznávala jako útočiště slušných lidí.

Nebyli jsme svázáni technicko-hospodářskými ukazateli a normativy tak, jako jiné organizace. Jak postupně ústav rostl, rozšiřovali jsme zájmy na další oblasti. Já osobně jsem se tak dostal na Ostravsku k technickým památkám (doly, hutě, hornické kolonie atp.) a následně k problematice modernizace bytových objektů z devatenáctého století v našich městech obecně. Vytvořili jsme kolektiv, který usiloval o zachování veškerých významnějších hodnot stávajícího města bez ohledu na to, zda byly památkově chráněné či ne. Z tohoto hlediska jsme se dostali do konfliktu s tehdejšími Národním výborem hlavního města Prahy při záměru přestavby Žižkova. První etapu se nám ovlivnit nepodařilo, ale v dalších fázích již bylo možno preferovat modernizaci na úkor demolice.

Domníváte se, že se vám podařilo záměry prosadit do realizací a následně celkového vzhledu takto přetvářených městských částí?

Musíme rozlišit tehdejší realizace prováděné podniky, specializovanými na památkové objekty – například Památky Tábor nebo Pražská stavební obnova – a ostatní realizace, zejména modernizace bytových domů, prováděné tehdy velkými stavebními podniky – ty tehdy jednoznačně diktovaly použití svých technologií, způsob provádění stavebních detailů a aplikaci hromadně vyráběných stavebních výrobků. Nutno také říci, že někteří kolegové zbytečně „vybavovali“ památkové objekty drahými materiály třeba i ve dvorních křídlech, aniž to mělo historické opodstatnění. Ortodoxně pojatý památkářský přístup, jež lze například vidět v Itálii, u nás až na výjimky prakticky aplikován nebyl.

Otázku jsem myslel jinak – je samozřejmě, že vybrané objekty byly vzorně vyprojektovány a vzorně provedeny. Šlo mi spíše o celkový stav historických jader a městských center. Domnívám se, že ve svém celku centra spíše chátrala, působila šedě a nezajímavě.

V tom máte pravdu. Jako celek centra chátrala. Například bylo velmi obtížné opravit jako památku obytný dům. Na jedné straně bylo problémem dočasně přestěhovat obyvatele domu, na straně druhé nebylo jednoduché sehnat na takovou obnovu prostředky. Stejný problém provázel také modernizaci nepamátkových objektů. Velký stavební podnik odmítl provádět modernizaci, nebyl-li dům vystěhován. V téže době se ale například v Německu dařilo modernizaci provádět šetrně, tedy tak, že obyvatelé nebyli vystěhováni. Konec sedmdesátých a osmdesátá léta dvacátého století znamenaly myšlenkový obrat nejen v SÚRPMO, ale i v jiných projektových ústavech a podíl modernizace a přestavby se zvyšoval. V šedesátých letech se vyskytovaly dnes ztěžší uvěřitelné revoluční záměry na demoliční přestavbu celých pražských čtvrtí, nejen Žižkova, Libně, Vysocan, ale například i části Nového Města pražského.

Jak hodnotíte tehdejší zasazování nových objektů, zejména obchodních domů, do historických jader?

Existují precedenční případy, kde se to zjevně stát nemělo z hlediska autenticity historického města. Na druhé straně ale mnohdy taková realizace by nevadila z hlediska urbanistického, ale vadí co do kvality architektonické – zde mohou jmenovat například jihlavské náměstí. Zna-

kem doby bylo, že proběhlo velké množství soutěží, z nichž mnohé dopadly velmi dobře, například novostavba Ústřední celní správy v Petruské čtvrti od architekta Milana Pavlíka. Realizovaly se ale bohužel spíše ty špatné projekty.

Jistě k tomu přispěla i nízká stavební kultura té doby.

Ta byla někdy přímo děsivá, což se projevilo zejména v modernizaci bytových objektů. Po tragickém případě pádu části římsy v pražské Vodičkově ulici začalo docházet k osekávání říms a dalších ozdobných prvků z fasád. V této době již byl i SÚRP MO vystaven tvrdé realitě tehdejšího stavebnictví.

Můžete porovnat tehdejší situaci ve velké projektové organizaci s dnešním konkurenčním prostředím malých ateliérů?

Srovnám-li to s dnešní dobou, pak musím za sebe říci, že, ačkoli se tehdejší ústav potýkal s řadou dobových nešvarů, přesto to byla organizace s určitým renomé a s určitým vnitřním řádem. Domnívám se, že dnešku taková instituce velmi chybí. Zastávám názor, že rozbití velkých urbanistických a architektonických ateliérů do řady malých firem, bojujících o přežití, bylo chybou. I když mají velké organizace sklon ke zkosnatělosti, většinou jsou zárukou alespoň standardních výsledků. Tak například SÚRP MO až v poslední fázi své třicetileté existence spíše ztrácel na své prestiži. Až do té doby si ale zejména díky svým umělecko-technickým radám a vnitřní kontrole udržoval relativně vysoký profesionální standard a uznání u odborné veřejnosti.

Současná doba ve svém rozdrobení projekční činnosti neumožňuje obdobný centrální dohled. Památkovou obnovu může provádět téměř kdokoli. Existuje sice následná kontrola památkových orgánů, avšak ta není vždy jednotná. Pokud nejsou u památkových orgánů zaměstnáni zkušení architekti, nastává zde svým způsobem obdobná situace. Navíc v dnešní liberální atmosféře mnozí sebevědomí architekti zastávají navýsost subjektivní názor, že soudobá architektura nemusí brát ohled na své historické okolí, že se prosadí svou vlastní kvalitou. Podle mého mínění je chybou, že se u nových staveb dostatečně necítí prostorový a historický kontext místa. Já osobně se považuji za kontextualistu, protože jsem měl možnost v převážné části své profesní kariéry se věnovat

historickým strukturám města. Proto si snad mohou dovolit vyřknout názor, že nedbat souvislosti svědčí o nedostatečném odborném vzdělání; situaci zhorší, přidá-li se za tohoto stavu velké sebevědomí.

Na druhé straně současná doba díky rozmanitým technologiím, konkurenci stavebních firem a až přebytku peněz v městských centrech umožnila radikální přeměnu prostředí, dala vzniknout novým obchodům, luxusním administrativním objektům, bankám, a v neposlední řadě též oživila fasády historických objektů. Laická veřejnost včetně politiků to vnímá jako jednoznačný pokrok a otázky kvalitní architektury jí mohou unikat.

Ten zlom po roce 1989 byl markantní nejen pro architektky ale i pro laickou veřejnost. První přišel na řadu parter. Z center rychle, jakoby zázrakem, zmizely šedivé výklady a stažené zrezivělé rolety, špinavá zákoutí a pusté uličky. Museli jsme si také zvykat na častý úpadek obchodů a změnu jejich zaměření. Teprve po nějaké době došlo i k obnově celých objektů. Pozitivní trend rychlé regenerace ale byl provázen řadou negativ. Například finanční domy a další movité firmy vykupovaly od chudých restituentů historické objekty a obnovovaly je podle svých potřeb. (Jak vidíte, snažím se používat termínu „obnova“ a nikoli „rekonstrukce“.) Pokud nešlo o památkové objekty, pak to lze označit za přínos k regeneraci. V neuvěřitelně krátké době se centra měst změnila k nepoznání. Problém však nastal u památkově chráněných domů, zejména těch exponovaných. Tam docházelo často ke složitým metodickým i ideovým sporům. Jako příklad mohu uvést pražský Anenský klášter, kde všemi respektovaná paní architektka Eva Jiříčná navzdory střeoevropským zvyklostem odkryla ve svém záměru konstrukci jedinečného gotického krovu. Většina odborných posudků vysvětlovala, proč se vytvořila tak úporná rezistence proti její koncepci, v daném případě týkající se citlivé zakázky prezidentských manželů Havlových. Přinesla sem prostě, možná mimoděk, ostrovní britské vlivy – tam jsou na otevřené chrámové krovky zvyklí. Architekti si často neuvědomili, že svoboda v konání nepřinesla právo chráněné historické stavby přetvářet.

Dostáváme se tím k otázce rekonstrukce stávajících památkových objektů a umís-

tování nových objektů do historického jádra. Jaká jsou kritéria pro navrhování a pro posuzování návrhů? Kdo jiný vedle památkových orgánů to umí a může posoudit? Není žádným tajemstvím, že často dochází k neřešitelným situacím, kdy stojí názor proti názoru a ani jedna strana nechce ze svého stanoviska ustoupit.

Jestliže uznávám běh historie, pak musím také konstatovat, že vývoj města neustále pokračuje. V SÚRP MO dlouho panoval názor pana doc. PhDr. D. Líbala, že historické město je „hotové“. Já jsem jako architekt a urbanista tento názor nikdy nemohl přijmout. Nemá-li být historické město muzeální nekropolí, musí se neustále vyvíjet. Musí je oživovat aktualizované funkce, obnova stárnoucích staveb. Samozřejmě si musíme klást otázku, zda například v tak kvalitním městě, jakým je Praha, je jakákoli závažnější intervence do historické struktury v podobě novostaveb nejen možná, ale nutná. Kolegové památkáři se smířili s novostavbou všeobecného penzijního ústavu arch. Havlíčka a Honzíka v Praze-Žižkově, dokonce ji chrání jako památku. Urbanisticky však stále zůstává nesouměřitelná se svým okolím. Nejde přitom o katedrálu. V takovém případě určitá znalost investora o historii, určité ohledy architekta, určitá selekce možností musejí existovat. Nevyjadřuji se tím ke kvalitě výsledné architektury samotné, ale spíše k respektování určitých podmínek, se kterými se zde moderní architektura setkává, kterým je vystavena. Je nutno dodat, že ve třicátých letech ještě nebyla vyhlášena PPR, tj. Pražská památkové rezervace.

V nedávné době probíhaly debaty o tom, zda má existovat specializovaná autorizace architektů pro výstavbu v historických jádrech. Osobně pokládám za chybu, že tento názor byl odmítnut. Dnešní tzv. „velká“ autorizace architekta umožňuje dělat všechno, přičemž jedinou kvalifikací je zde vysokoškolský diplom a velmi krátká praxe – a to je málo. Vznikají tak situace, ve kterých každý exponovaný případ je vlastně bojem. Ten mi sám o sobě nevadí – je důsledkem a důkazem otevřenosti společnosti, ale vadí mi často výsledky. Ty bývají problematické, přestože je úřednický často vše v pořádku a zúčastnění mají pocit, že se zachovali správně.

Svou vinu na této situaci mají dle mého názoru také kolegové památkáři, přestože si jich velmi vážím. V důsledku bouřlivého rozvoje center a silných investičních

a politických tlaků jsou postaveni před tak obtížné úkoly, které nejsou s to zodpovědně zvládnout. Tento stav je dán mimo jiné tím, že jsou zavaleni prací a jako úředníci jsou špatně placeni. Chybí tradičně dostatek prostoru pro diskuse a pro formulace stanovisek památkářů už ve stadiu prvotních záměrů a následných zadání (pokud jsou vůbec zpracovávána), a to jak urbanistických, tak také pro jednotlivé stavby. Není čas aktualizovat pasporty, zjišťovat nové skutečnosti ve stavu objektů a posuzovat památkovou problematiku v celé své šíři. I památková péče se ve světě vyvíjí, a to významně.

Na druhé straně architekti, jak již bylo naznačeno, mají pocit, že mají právo chráněné objekty přetvářet. V prostředí památkových rezervací, které je dáno jasnými zákony a pravidly, není místo pro zcela volnou tvorbu. Neznamená to, že jsou architekti nesvobodní, ale musejí sami cítit k historickému prostředí respekt, který jim nemůže být vnucen, ale musí být nabytou součástí jejich přesvědčení. Ani to samozřejmě nemůže zaručit vynikající architekturu (naopak to může vést k ustrašenosti, ke špatné architektuře).

Ostatně, podle mínění mnohých urbanistů, vynikající architektura tvoří pouze malou část městské struktury. To ostatní je doprovod. Který architekt ale dnes, v období nápadů a vypjatého individualismu, bude chtít vytvářet jen doprovod?

Vstupní podmínkou pro architekturu v historickém jádru by měl být dobře zpracovaný regulační plán. Myslíte si, že by regulační plán historického jádra měl být zpracován jinak, tedy obsahovat jiné prvky než ostatní regulační plány? Měli by jeho zpracovatelé mít speciální autorizaci, anebo, mělo by se alespoň při výběrovém řízení přihlížet k jejich kvalifikaci a zkušenostem? Návrh nového stavebního zákona obsahuje několik typů regulačních plánů, mezi jiným regulační plán zonace a regulační plán přestavby. Považujete to za dostačující?

Pro historické město považuji pojem „přestavba“ za nešťastný. Přestavba je spojována s idejemi modernistů typu Le Corbusiera. Například utopistický Havlíčkův návrh na přestavbu historického jádra Prahy je typickým modernistickým přístupem. Naštěstí máme za sebou období vizí totálních demolic – přestaveb historických jader. Preferoval bych pojem obnovy města, obnovy jeho urbanis-

tických struktur. Obnova ve smyslu anglického „upgrade“, „promote“ je cíleným zvýšením úrovně, kvality systému, aniž jej změním; kdežto přestavba ve smyslu „rebuild“ či „renewal“ má nutný mezistupeň demoliční, tedy zavádějící záměr, pokud je spojován s historickou, navíc chráněnou substancí. Demoliční přestavbou měl být postižen pražský Žižkov. V Amsterdamu se urbanistům podařilo přesvědčit politiky, aby ustoupili od záměru demoliční přestavby celé městské čtvrti. Musela se přitom ovšem vyměnit celá politická struktura. Zdá se mi, že u nás se často bojuje proti věcem v oblasti kultury, které byly dosaženy celospolečensky. Právní stát by měl být respektován i v této oblasti. Existence památkových rezervací a zón je právně podpořena.

Regulační plán historického jádra ale má nezastupitelný význam pro práci politiků a stavebního úřadu. Okolo historických objektů může panovat mnoho emotivních sporů, ale správní orgány potřebují jasný právní podklad pro své rozhodování. Jaké regulativy by měl obsahovat regulační plán, aby se předešlo těm nejhrubším chybám?

Z vámi uvedených důvodů považuji formulaci zadání regulačního plánu a současně formulaci programu rozvoje městského centra za mimořádně důležitou. Tyto dokumenty jsou většinou podceňovány, ale pro stanovení cílů, ale také existujících limitů, mají velký význam. U nás máme velmi dobrou úroveň dřívějších průzkumů a rozborů. Často není nutno provádět nové, pouze je nutno na stávající průzkumy a rozborů uplatnit nový, aktualizovaný pohled. Zde vidím důležitou kontinuitu. S odvoláním na existenci trhu přece nemůžeme reinterpretovat historické hodnoty města; čím a kým bychom se stali? Zadání by mělo například starostovi - politikovi srozumitelnou formou popsat předpoklady, možnosti a omezení rozvoje centra města. Paralelně s tím památkové orgány zpracovávají plány památkové ochrany, i když se zatím nepodařilo prosadit jejich zákonnou formu. Mimoto si pořizovatel, tj. příslušný územní odbor, orgán obce, může smluvně zajistit stanoviska příslušných expertů. Historické město není majetkem urbanisty ani památkových orgánů – jde o věc veřejnou. Již zadání musí být demokraticky zpracováno a projednáno; jeho součástí vždy musí být odborné stanovisko památkářů. Ti jsou

často v defenzívě, projevují někdy až přemrštěné obavy o památkové hodnoty; jindy se obavy projeví paradoxně až v bezbřehé ochraně všeho bez selekce hodnot. Z toho všeho pak plyne jistá averze vůči památkářům, označovaným za „brzdu“ rozvoje. Investoři, kteří jsou na druhé straně zainteresováni na zisku ploch a objemů, jsou ochotni nadsazovat neudržitelnost havarijních stavů historických objektů.

Investoři, majitelé objektů a v neposlední řadě i samospráva města jsou však závislí na tom, zda mají na obnovu historického jádra peníze. V jejich zájmu je proto, aby dům vydělával anebo alespoň neprodělával. Památkový orgán takovou finanční zodpovědnost nemá.

S tím naprosto souhlasím. Nemohu ale pominout fakt, že v devadesátých letech nebyl přiznán obrovský vnitřní dluh, vyplývající ze zanedbané údržby zestátněného domovního fondu, a že nebyl proto vyhlášen jakýsi „národní plán obnovy“. Restituenti dostali své objekty zpět velmi často v havarijním stavu. V kolika případech měli dostatek finančních prostředků k památkové obnově? Pokud domy dále chátraly, byl to buď nedostatek financí, nebo spekulace, aby nakonec muselo dojít k demolici. Na tyto skutečné problémy záchrany akademická památkářská obec často nehledí. Neuvědomuje si, že rodina restituentů byla potrestána dvakrát. Jednou, když jejím předkům dům sebrali, a podruhé, když má dědic vložit ohromné peníze do jeho záchrany. Vysoké nahromaděné náklady jsou v tomto případě ještě umocněny památkářskými požadavky. Pokud by všechny dosavadní vlády po roce 1989 byly spravedlivé, musely by tento společenský dluh přiznat a majitelům objektů jej v rámci národního programu obnovy nějak kompenzovat.

Majitel takového objektu se může dostat do „sítě“ movitého investora, kterému jde spíše o parcelu na dobré adrese, nežli o vlastní objekt. Investor se bude snažit znásobit existující obestavěný prostor novou zástavbou. Tento přístup působí škodu v několika rovinách. Zahušťuje se zástavba, roste užitková plocha se všemi negativními důsledky – roste počet zaměstnanců, požadavků na parkovací místa tam, kde je jich jednoznačně nedostatek a kde by na jejich místě mohlo být užitečnější využití prostoru, roste frekvence využívání. Tyto věci památkář ani nestačí

postihnout; zde chybí další odborník – odborník na městská centra. Harmonizace těchto většinou „polarizovaných“ požadavků je velmi obtížná. Zpravidla vítězí rozvoj centra – je to trzně atraktivnější.

Takovým případem, který všechny vyjmenované hříchy s sebou nese, je brněnský Velký špalíček. Za napůl „historickou“ a napůl diskutabilně moderní eklektickou fasádou se v něm skrývá obchodní pasáž, multikino a podzemní parkoviště. Jaké máme nástroje, abychom investorům zabránili v podobných praktických?

Tyto odstrašující příklady (odstrašující proto, že se dějí v chráněných územích) mohou nastartovat masový veřejný odpor. Může se stát to, co se přihodilo při asanaci pražského židovského města, kdy manifest bratří Mrštíků, nazvaný Bestia triumphans, vyvolal zájem o památkovou péči. Také v Praze je několik příkladů zcela nových objektů, i když schovaných za historickou fasádu. Díky tomu, že už se to stalo, si všichni kompetentní snad uvědomí, že tudy cesta nevede. Architekti s takovými ambicemi musejí zkrátka vědět, že při takovém řešení půjde znovu o paskvil.

Brněnské centrum bylo začátkem dvacátého století radikálně přestavěno a zbylo v něm málo renesančních, barokních a klasicistních objektů. Přesto je historické jádro historickou památkovou rezervací a má svůj esprit.

Myslím si, že je to tím, že ačkoliv byly domy přestavěny, půdorysná osnova zůstala zachována. Historická stopa, zejména ve veřejných prostorech, je stále v tomto městě cítit. V Praze, která disponuje podstatně větším procentem zachovalých starých domů, se tyto domy většinou nebouraly, ale přestavovaly. Na románských sklepech máme gotická přízemí, renesanční a barokní patra a dům končí nástavbou z počátku dvacátého století. Byli jsme asi příliš chudí, abychom si mohli dovolit radikální demoliční přestavby. Brno možná mělo v dané fázi bouřlivější rozvoj a relativně více prostředků na velkorysou přestavbu.

Myslím si, že i moderní architektura první poloviny dvacátého století do historického jádra „zapadla“. Prostě proto, že byla kvalitní, a že tehdejší architekti se uměli citlivě chovat k historickému prostředí.

Tito tvůrci podle mého mínění přispěli k vývoji názorů na obnovu historického jádra. Jejich stavby zkrátka do centra města patří.

V České republice existuje vedle památek UNESCO a dalších mezinárodně známých lokalit celá řada malých měst, jejichž historická jádra zůstala zachována. I když nejde o mimořádné hodnoty, svým celkovým měřítkem a uspořádáním působí velmi příznivě a obyvatelně. Jaké máme prostředky k jejich záchraně,

obzvláště uvážíme-li, že jejich radnice mají velmi omezený přiděl financí pro takovéto účely?

Já bych viděl jejich budoucnost pozitivně. Není tam tak výrazný tlak investorů, nedocházelo v nich většinou – kromě území bývalých Sudet – k velkým majetkovým zvrátům a k celkové devastaci. Myslím si, že malé město je v současnosti na špičce mnoha pozitivních jevů. Vyskytují se tam pracovní příležitosti a přitom ekonomické záležitosti i prostorové měřítko lze snadněji zvládnout. Co do vybavenosti je na tom řada takových měst relativně lépe než Praha. Dopravní problémy neexistují nebo jsou okrajové; deseti či dvacetitisícová města mívají svůj plavecký bazén – kolik by jich pak na svůj počet obyvatel musely mít Praha či Brno?

Máme desítky měst, která nejsou památkově chráněna, a přesto jsou příjemná a svým způsobem vizuálně přitažlivá. Takové městečko neohrožuje ani příliš bouřlivý rozvoj, ani nadměrné chátrání. Počet obyvatel ani příliš neroste, ani neklesá.

Mluvíme-li o kulturním dědictví národa, pak právě tato malá města, aniž mají mimořádné památky, jsou jeho základem. Je důležité, aby lidé historický odkaz chápali právě takto – nemusí jít pouze o památky. Potom mohou lépe pochopit exkluzivitu jedinečných památek v Praze, Českém Krumlově, Litomyšli či Telči.

Pane architektke, děkuji vám za rozhovor.

Připravil Josef Markvart